

บทที่ 4

ผลการศึกษา

1. แหล่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญในเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรี

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งปรากฏในเอกสาร ตำรา หรือหนังสือพงศาวดารทางประวัติศาสตร์ และหนังสือศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยในการค้นคว้าข้อมูล ผู้วิจัยพบว่ามีหนังสือจำนวน 6 เล่มที่สามารถให้ข้อมูลสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดร่วมสมัยในช่วงเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรีได้มากที่สุด ได้แก่

1.หนังสือจดหมายเหตุความทรงจำสมัยฝรั่งเศสยึดจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.2436-พ.ศ.2447 ของ หลวงสาครคชเขตต์ (ป.สาคริกานนท์)

2.หนังสือประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดจันทบุรี กระทรวงมหาดไทย พุทธศักราช 2523

3.หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี

4.เอกสารโบราณวัตถุสถานภาคตะวันออก 7 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และระยองจัดทำโดยหอสมุดแห่งชาติรัชชมังคลาภิเษก จันทบุรี กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

5.เอกสารเรื่องโบราณสถานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด จัดทำโดยสำนักงานศิลปากรที่ 5 ปราจีนบุรี สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

6.หนังสือประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราด ที่ฝรั่งเศสยึดครอง ระหว่างปี พ.ศ.2436-2449 เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 192 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์คณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งประวัติศาสตร์นั้น ๆ ด้วย โดยผลการศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล พบว่า สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรี มีจำนวนทั้งหมด 9 แห่ง ดังนี้

เขตอำเภอเมือง 6 แห่ง ได้แก่

1.ค่ายตากสิน

2.สถานไวส์กิงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 1

3.สถานไวส์กิงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 2

4.บ้านพระยารวิสูตรโกษา (พิก สาณะเสน) หรือ ทับสาณะเสน

5.ชุมชนริมน้ำจันทบูร

6.โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล)

เขตอำเภอแหลมสิงห์ 3 แห่ง ได้แก่

1. คุกซีโก้
2. ตึกแดง
3. เจดีย์อิสรภาพ บริเวณป้อมไพร่พินาศ

1.1 ค่ายตากสิน

ภาพที่ 4.1 ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksincamp.org>, 2554.

จากการสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ [taksincamp.org](http://www.taksincamp.org) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของค่ายตากสิน จันทบุรี ได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับค่ายตากสินไว้ ดังนี้

ค่ายตากสินจันทบุรี เป็นสถานที่ตั้งของกองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 กองพลนาวิกโยธิน อยู่ที่บริเวณบ้านลุ่ม ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี เมืองจันทบุรีโบราณที่บ้านลุ่ม มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงยกทัพมาตีเมืองจันทบุรีแล้วยึดเป็นที่ตั้งมั่นในการเตรียมการกู้ชาติหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ.2310 ใน ร.ศ.112 หรือปี พ.ศ.2436 ฝรั่งเศสซึ่งพยายามขยายอำนาจเข้าไปในลาวและเขมร ได้ใช้กำลังบังคับและยื่นคำขาดให้ไทยยกดินแดนของลาวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงกับเขมรส่วนนอก ซึ่งเคยเป็นประเทศราชของไทยให้กับฝรั่งเศส ในระหว่างที่รอคอยให้สัญญาต่าง ๆ มีผลบังคับใช้ ฝรั่งเศสได้ทำการยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกันจนถึงปี พ.ศ.2448 เพื่อเป็นการปฏิบัติตามอนุสัญญาข้อ 6 ซึ่งต่อท้ายหนังสือสัญญาระหว่างกรุงฝรั่งเศส

วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2426 (ร.ศ.112) แต่เหตุผลที่เลือกยึดเมืองจันทบุรีก็เพราะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์เป็นจุดที่ควบคุมอ่าวสยามที่ติดต่อกับแหลมมลายูของอังกฤษ เป็นทางผ่านเข้าไปยังสามจังหวัดของไทยที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดด้านทรัพยากรธรรมชาติซึ่งได้แก่ บ่อพลอย บ่อโพลิน ในเขตเมืองเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ นอกจากนี้ เมืองจันทบุรียังมีท่าเรือที่ปากแม่น้ำและมีอยู่ต่อเรือระหว่างตั้งแต่ 300-400 ต้น การยึดจันทบุรีจึงเท่ากับยึดท่าเรือ อยู่ต่อเรือ และเรืออื่น ๆ ไว้เป็นการตัดกำลังไทยทางอ้อมด้วย กองทหารฝรั่งเศสได้ตั้งค่ายทหารขึ้นภายในบริเวณบ้านลุ่มหรือบริเวณที่เป็นค่ายตากสินในปัจจุบัน และที่ปากน้ำแหลมสิงห์ รวมทั้งได้สร้างสิ่งก่อสร้างอีกหลายหลัง ปัจจุบันหลักฐานร่องรอยต่างๆทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองจันทบุรีที่บ้านลุ่ม ยังคงปรากฏเหลืออยู่ภายในบริเวณค่ายตากสินเท่านั้น อาคารที่ฝรั่งเศสสร้างขึ้น ได้แก่ อาคารกองรักษาการณ์ อาคารตอนซ่อมบำรุงและสรรพาวุธ อาคารพัสดุ อาคารคลังแสงหมายเลข 5 ซึ่งแต่เดิมคงเป็นคลังกระสุนดินดำ เนื่องจากทำไต้ถุนโปร่งและมีช่องระบายลมอยู่ทั่วไป และอาคารคลังแสงหมายเลข 7 ซึ่งมีแผนผังคล้ายกับตึกแดง ที่ปากน้ำแหลมสิงห์ ซึ่งฝรั่งเศสได้สร้างขึ้นเช่นกัน

ภายหลังจากที่ทหารฝรั่งเศสถอนออกจากเมืองจันทบุรี เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2448 บริเวณค่ายทหาร ที่ในบริเวณค่ายตากสินได้มีการใช้งานสืบต่อมาดังนี้

- พ.ศ.2472 เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาล และบ้านพักของข้าราชการฝ่ายปกครอง
- พ.ศ.2479 เป็นที่ตั้งกองทหารม้า ม. พัน.4
- พ.ศ.2488 เป็นที่ตั้งของพัน. นย.3 (กองพันทหารราบนาวิกโยธินที่ 3)
- พ.ศ.2497 เป็นที่ตั้งกองป้องกันพิเศษ จันทบุรี
- พ.ศ.2498 ทางราชการได้ส่งขยายกำลังกองป้องกันพิเศษ จากกำลัง 1 กองร้อย เป็น 1 กองพัน ชื่อว่าพัน.ร.2 นย. ต่อมาได้แปรสภาพเป็นกองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 กรมผสมนาวิกโยธิน เมื่อ 10 สิงหาคม 2521 และในปัจจุบันได้แปรสภาพเป็นกองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 กองพลนาวิกโยธิน หน่วยบัญชาการนาวิกโยธินตั้งแต่ 1 เมษายน 2532

กลุ่มอาคารโบราณสถานที่ยังหลงเหลืออยู่ในสมัยที่มีการล่าอาณานิคม กลุ่มอาคารโบราณสถานที่ยังหลงเหลืออยู่ในสมัยที่มีการล่าอาณานิคม

ในปี พ.ศ.2445 มูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิมและกรมศิลปากรได้ร่วมกันสำรวจเพื่อทำแผนบูรณะ ซึ่งผลของการสำรวจในครั้งนั้นพบปัญหาดังนี้

- ปัญหาความชื้น ทำให้ผนังอาคารแตกร้าว และปูนฉาบหลุดการรั่วซึมของหลังคา เนื่องจากวัสดุที่ใช้หมดสภาพ
- ปัญหาโครงสร้างทรุดตัว

• กรอบและบานประตูส่วนใหญ่หมดสภาพผุพัง และบางส่วนถูกเปลี่ยนสภาพเป็นรูปแบบใหม่ซึ่งไม่สอดคล้องกับยุคสมัยของอาคาร

ต่อมาในปี พ.ศ.2551 คณะกรรมการมูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม กองทัพเรือ และกรมศิลปากรได้มีแนวคิดร่วมกันในการจัดโครงการบูรณะโบราณสถานแห่งนี้ และได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์ประธานที่ปรึกษาของมูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดโครงการฯ ณ ค่ายตากสินอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2551

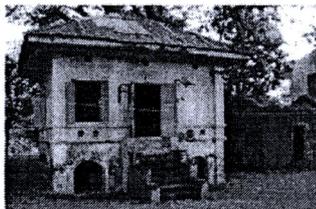
สำหรับงบประมาณในการบูรณะทั้งหมดคาดว่าจะไม่น้อยกว่า 50 ล้านบาท ซึ่งคณะกรรมการได้พยายามจัดกิจกรรมหารายได้ต่าง ๆ รวมทั้งรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา และในการนี้ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย นายโลรองต์ บิลี ได้ให้การสนับสนุนโครงการนี้ และได้กรุณาประสานกับคณะกรรมการฝรั่งเศส - ไทย ตลอดจนตัวแทนของภาคเอกชนชาวฝรั่งเศสในประเทศไทย อาทิ เช่น บริษัท BOUYGUES THAI LTD., บริษัท THALES INTERNATIONAL (THAILAND) CO., LTD. ฯลฯ เพื่อให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ทั้งในด้านเงินทุนและด้านเทคนิคในการอนุรักษ์โบราณสถานในค่ายตากสินแห่งนี้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสมัยปัจจุบัน”

จากการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัยในเดือนตุลาคม 2554 พบว่า แหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสมัย ร.ศ.112 ในค่ายตากสินทั้ง 8 แห่ง กำลังอยู่ในระหว่างการบูรณะ ได้แก่ 1) อาคารกองบัญชาการของทหารฝรั่งเศส 2) อาคารคลังพัสดุของกองทหารฝรั่งเศส 3) อาคารที่พักรักษาการณ์ฝรั่งเศส 4) อาคารที่คุมขังทหารฝรั่งเศส 5) อาคารคลังกระสุนดินดำ (คส.5) 6) อาคารคลังกระสุนดินดำ (คส.6) 7) อาคารกองรักษาการณ์ของทหารฝรั่งเศส 8) แนวคันดินและคูเมืองสมัยพระเจ้าตากสิน

สภาพความเสียหายในปัจจุบัน Present State of the Historical Buildings

4 อาคารที่คุมขังทหารฝรั่งเศส
French Prison

5 อาคารคลังกระสุนดินดำ(คส.๕)
Gun Powder Arsenal 5

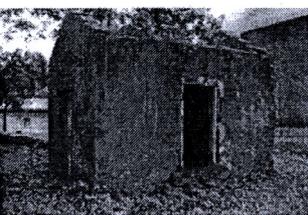
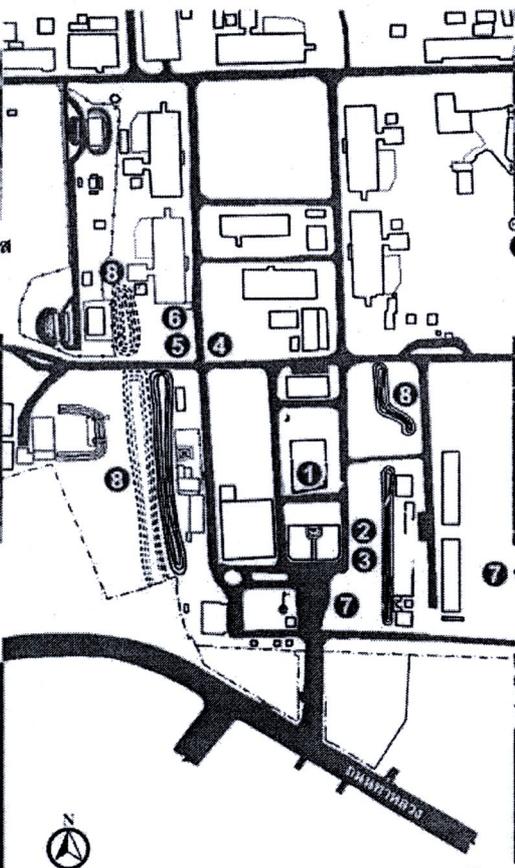
3 อาคารที่พักทหารรักษาการณ์ฝรั่งเศส
French Guard Post

2 อาคารคลังพัสดุของทหารฝรั่งเศส
Materials Store (depot)

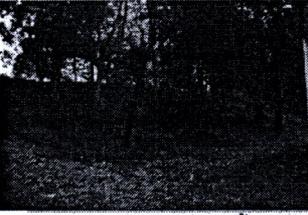
1 อาคารกองบัญชาการของทหารฝรั่งเศส
Headquarters of the French Troops

6 อาคารคลังกระสุนดินดำ(คส.๖)
Gun Powder Arsenal 6

7 อาคารกองรักษาการณ์ของทหารฝรั่งเศส
Guardhouse Building

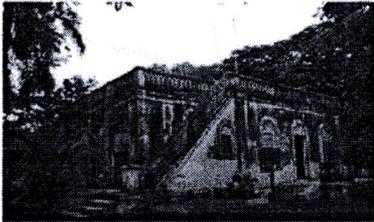
8 แนวคันดินและคูเมืองสมัยพระเจ้าตากสิน
Old walls and moat during King Taksin's time

ภาพที่ 4.2 สภาพความเสียหายของโบราณสถานภายในค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี
ที่มา: <http://www.taksincamp.org>, 2554.

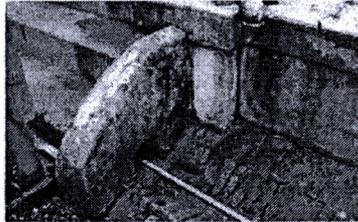
๑. อาคารกองบัญชาการทหารฝรั่งเศส

1. Headquarters of the French

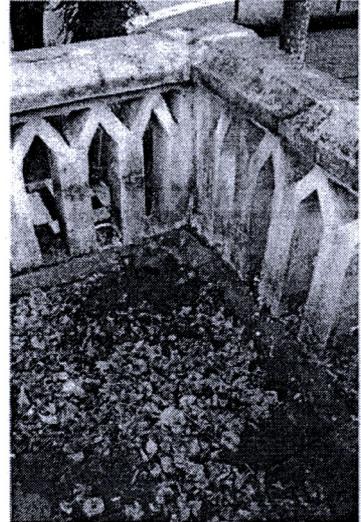
สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

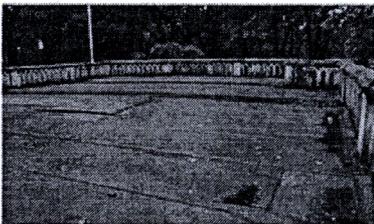
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

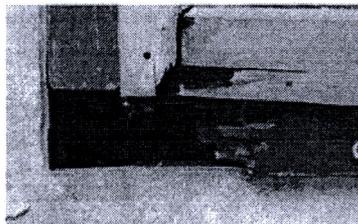
รางระบายน้ำเดิมภายนอกอาคารที่มี
สภาพทรุดโทรม
Deteriorated membrane roofing

สภาพใบไม้อุดตันตรงบริเวณ
ท่อระบายน้ำบนหลังคา
Leaf cluttered roof gutter

สภาพหลังคา Membrane ที่หมดสภาพ
Gutter in deteriorated state

พบกรอบวงกบ และบานประตูหน้าต่าง
ชำรุดเสียหาย
Broken windows and door frames

สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

สภาพประตูหน้าต่างและอุปกรณ์ที่ชำรุด
Broken windows and doors

พบคราบตะไคร่น้ำบริเวณผนัง
และฝ้าเพดานคอนกรีต
Lichen on the walls and ceilings

วงกบไม้เดิมแตกหักชำรุด
Broken window frames

ความชื้นและคราบตะไคร่น้ำ
ภายในห้องน้ำ
Humidity and lichen in the bathroom

ภาพที่ 4.3 อาคารกองบัญชาการทหารฝรั่งเศส ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

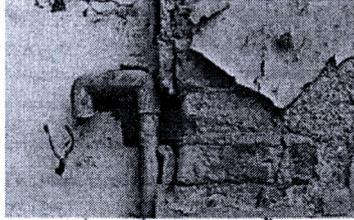
ที่มา: <http://www.taksin.org>, 2554.

๒. อาคารคลังพัสดุของทหารฝรั่งเศส 2. Materials Store (depot)

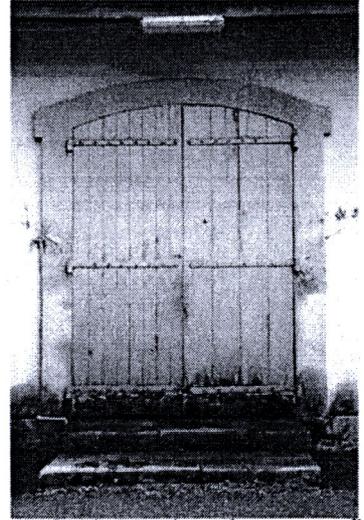
สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

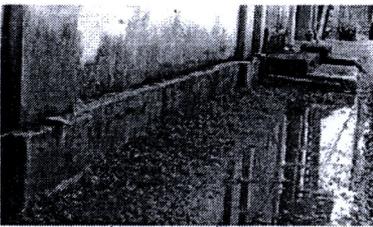
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

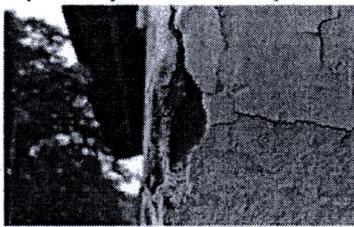
พบสีร่อน เนื่องจากความชื้นบนผนัง
ภายนอกอาคาร
Dampness and puddle due to inadequate drainage

ผนังเปื้อนยู่ยี่หลุดร่อน เนื่องจากความชื้น
ด้านทิศตะวันตก
Peeling paint and deteriorating west wall
due to humidity

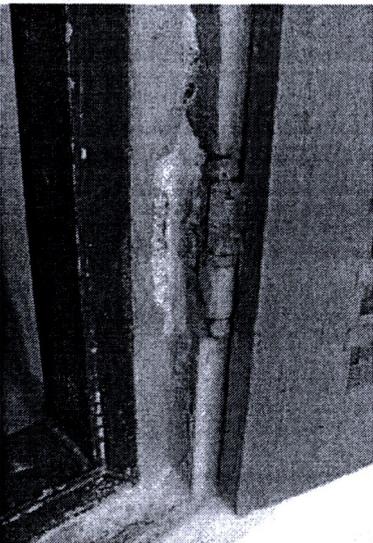

สภาพความชื้นและของน้ำภายนอกอาคาร
จากไม่มีท่อระบายน้ำ
Peeling paint due to humidity

สภาพผนังปูนที่ผุกร่อนตรงบริเวณมุม
อาคารด้านทิศตะวันออก
Broken plaster walls to the east of the building

สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

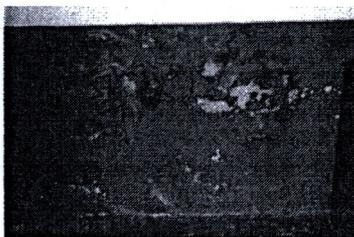
อุปกรณ์ประตูหน้าต่างชำรุด
Broken doors and windows fixtures

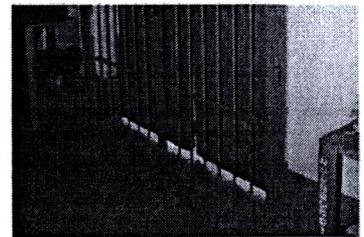
โครงสร้างเหล็กภายใน
Iron scaffolding inside the building

สภาพการใช้งานภายในห้อง
Interior Usage

สภาพสีที่ร่อน เนื่องจากความชื้นในผนัง
Peeling paint due to humidity

สภาพพื้นที่ชำรุดภายในอาคาร
Sagging internal floor

ภาพที่ 4.4 อาคารคลังพัสดุของทหารฝรั่งเศส ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksincamp.org>, 2554.

๓. อาคารที่พักรักษาการณ์ฝรั่งเศส

3. French Guard Post

สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

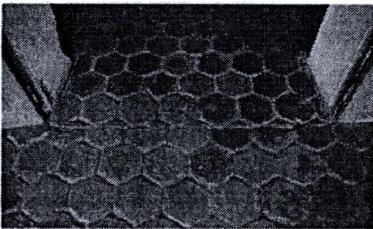
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

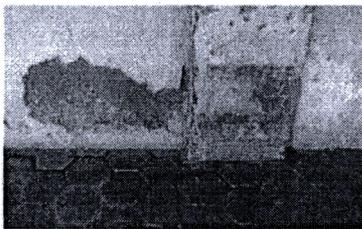
พบคราบตะไครบนผนังของ
ทางเดินรอบอาคาร
Lichen on platform around the building

พบคราบน้ำรั่วมาจากหลังคา
บริเวณเหนือประตูทางเข้า
Leakage from roof above entrance

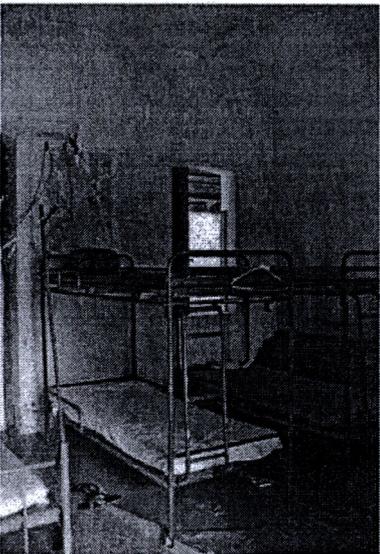

พื้นกระเบื้องดินเผาเดิมชำรุดแตกหัก
และสึกกร่อน
Broken and chipped tiles

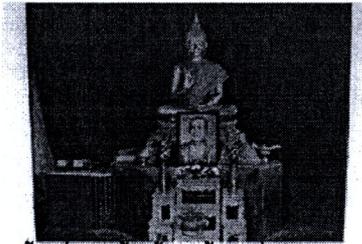

ผนังเปียกชุ่มสีหลุดร่อนเนื่องจาก
ความชื้นที่สะสมในผนัง
Peeling paint and deteriorating wall
due to accumulated humidity

สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

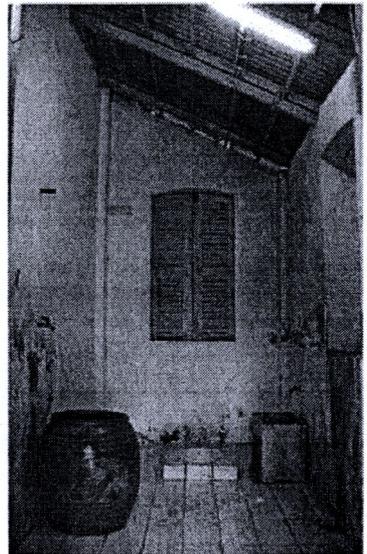
สภาพการใช้งานของห้องที่ไม่ได้รับ
การดูแลที่ถูกต้อง
Inappropriate use and care of room

ห้องสวดมนต์โดกโชเป็นที่ประดิษฐาน
ของพระพุทธรูป
Ante-room used for Buddhist worship

พบคราบความชื้นบนฝ้าเพดาน
Ceiling marks due to humidity

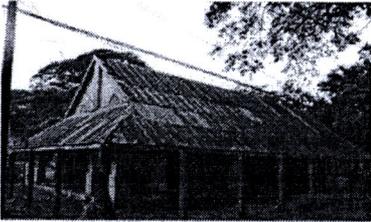
ผนังเปียกชุ่มสีหลุดร่อนจากความชื้น
ภายในห้องน้ำ
Peeling paint in bathroom due to humidity

ภาพที่ 4.5 อาคารที่พักรักษาการณ์ฝรั่งเศส ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี
ที่มา: <http://www.taksinacamp.org>, 2554.

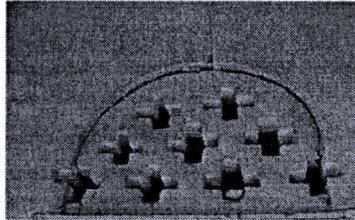
๕. อาคารที่คุมขังทหารฝรั่งเศส

4. French Prison

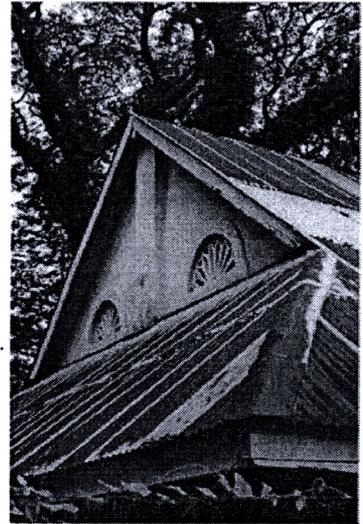
สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

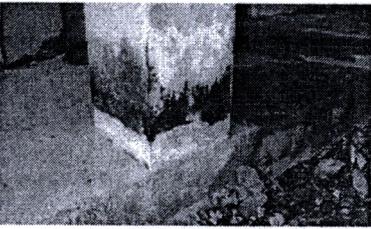
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

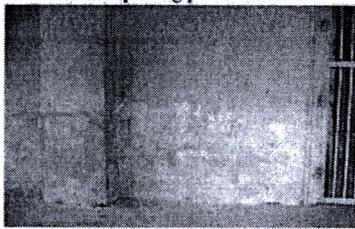
พบผนังเกิดรอยราวดรงบริเวณเหนือ
ประตูหน้าต่างบริเวณนอกของอาคาร
Lichen and peeling pain around veranda

เชิงชายผุชำรุด และหลังคาสังกะสีเสื่อมสภาพ
Deteriorating eaves and zinc roof

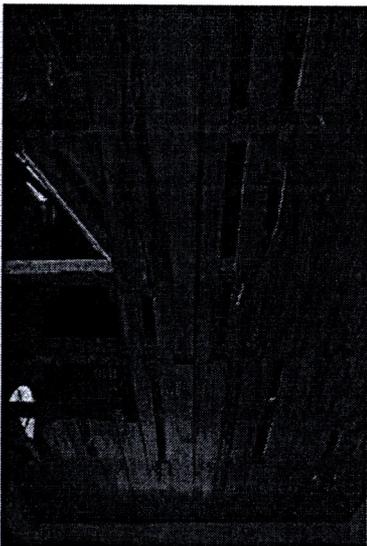

พบคราบตะไคร่และสีหลุดร่อนเนื่องจาก
ความชื้น จากพื้นและในเสาบริเวณ
ระเบียงทางเดิน
Cracked wall above east door

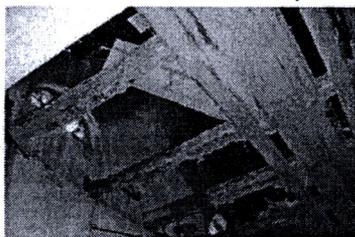

ผนังเปื้อนยู่ยสีหลุดร่อน เนื่องจาก
ความชื้นที่สะสมจากพื้นและในกำแพง
Peeling paint and deteriorating
wall due to accumulated humidity

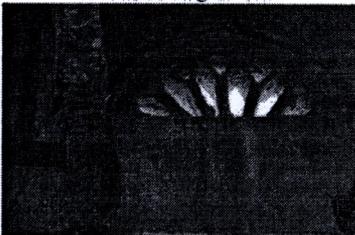
สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

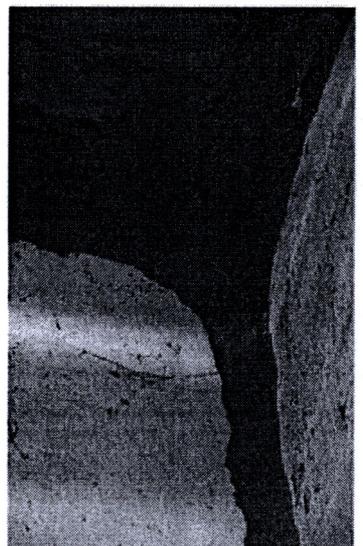
ฝ้าเพดานไม้เสียหายผุพัง เนื่องจาก
ปราศจากการซ่อมแซมดูแล
Broken wood slat ceiling
due to neglect

โครงสร้างฝ้าเพดานไม้เสียหายผุพัง
และปราศจากการซ่อมแซมดูแล
Broken ceiling structure

ผนังมีคราบน้ำ เนื่องจากหลังคารั่ว
Leak marks on walls due to roof leakage

ผนังและฝ้ามีร่องปลวกติดอยู่
Termite trace on walls and ceilings

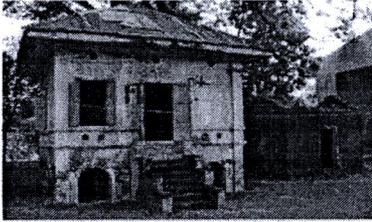
ภาพที่ 4.6 อาคารที่คุมขังทหารฝรั่งเศส ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksinacamp.org>, 2554.

๕. อาคารคลังกระสุนดินดำ(คส.๕)

5. Gun Powder Arsenal 5

สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

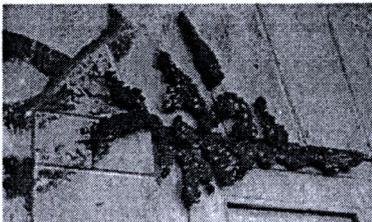
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

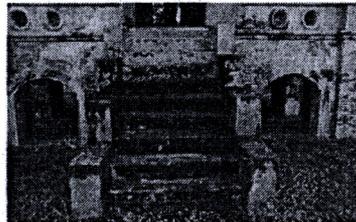
สภาพผุพังของโครงสร้างไม้บริเวณใต้อาคาร
Deteriorated wooden structure
underneath buildings

สภาพความเสียหายบริเวณฝ้าเชิงชาย
Broken wood slats on eaves

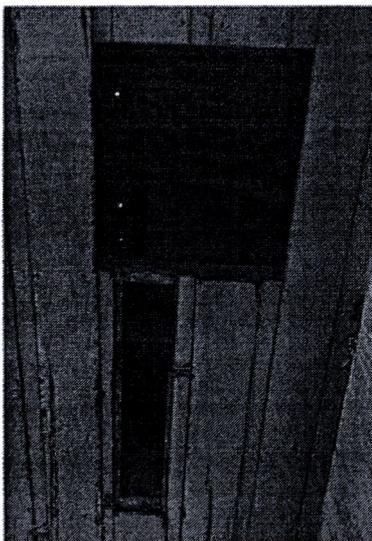

พบรังผึ้งบนผนังภายนอกด้านทิศตะวันตก
Beehive on west wall

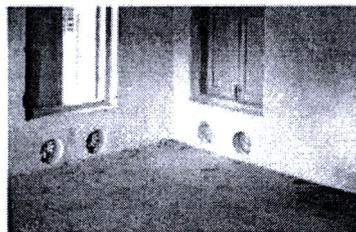

พบตะไคร่น้ำบนบันไดทางขึ้นอาคาร
ด้านทิศตะวันออก
Lichen on east stairs

สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

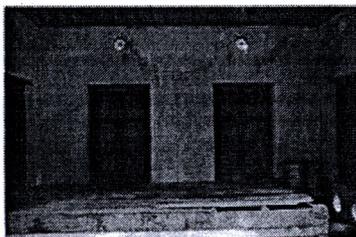
ฝ้าเพดานไม้ผุเสียหายจากปลวก
Damage of wooden ceiling from termites

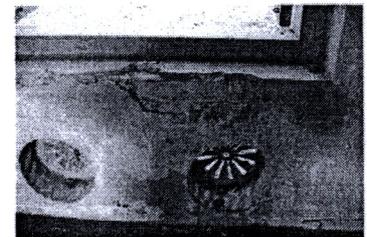
สภาพพื้นไม้เริ่มผุพัง
Deteriorating floor

พื้นไม้ผุพังและพบรอยน้ำรั่วจากหลังคา
Leak marks on walls due to roof leakage

พบคราบน้ำบนผนังเนื่องจากน้ำรั่ว
จากหลังคา
Deteriorating floor slats and leak marks
from roof

สภาพปูนสีกร่อนบริเวณผนังใต้
ช่องวงกบสาง
Broken plaster under window frames

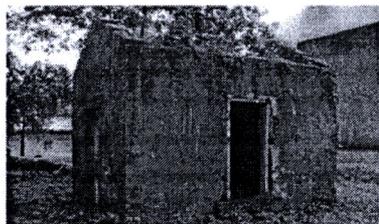
ภาพที่ 4.7 อาคารคลังกระสุนดินดำ (คส.5) ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksincamp.org>, 2554.

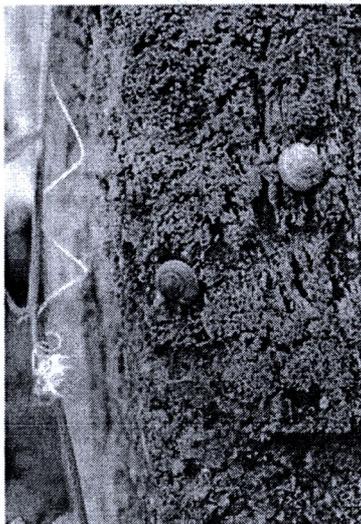
๖. อาคารคลังกระสุนดินดำ(คส.๖)

6. Gun Powder Arsenal 6

สภาพความเสียหายภายนอกอาคาร Exterior

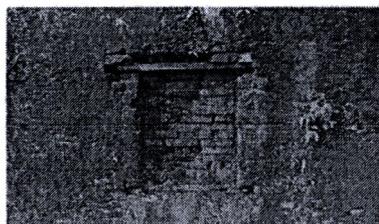
ภาพแสดงอาคารภายนอก
Exterior

พบตะไคร้และหอยบริเวณผนังภายนอก
อาคารด้านทิศเหนือ
Lichen and Shell found on the North wall

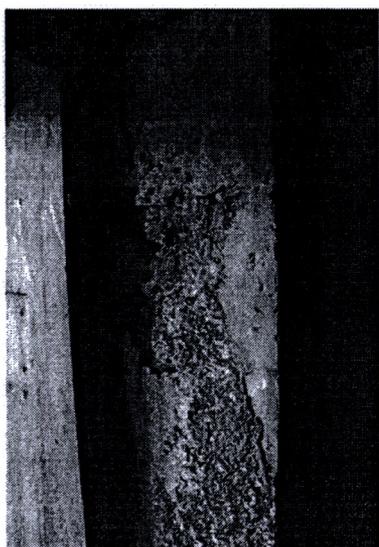

สภาพตะไคร้และความชื้นบริเวณผนัง
ภายนอกอาคารด้านทิศเหนือ
Lichen and Humidity on the North wall

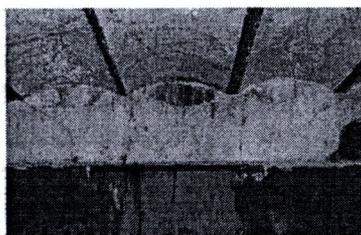

สภาพตะไคร้และความชื้นบนผนังภายนอก
อาคารด้านทิศตะวันตก
Lichen and Humidity on the exterior
West wall

สภาพความเสียหายภายในอาคาร Interior

สภาพผนังด้านในวงกบของประตูทางเข้า
Broken plaster wall of the entrance
beside the doorframe

สภาพโครงสร้างหลังคาที่พบรอยรั่วของน้ำ
Leak marks on roof structure

สภาพความชื้นพบบนผนัง
และพื้นภายในอาคาร
Humidity found on wall and floor

รอยฉาบปูนปิดช่องหน้าต่างเดิม
The window covered with plaster

ภาพที่ 4.8 อาคารคลังกระสุนดินดำ (คส.6) ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksincamp.org>, 2554.

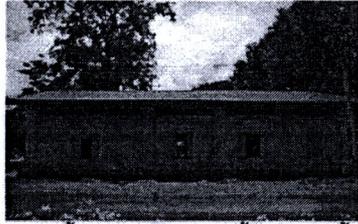
๗. อาคารกองรักษาการณ์ของทหารฝรั่งเศส

7. Guardhouse Building

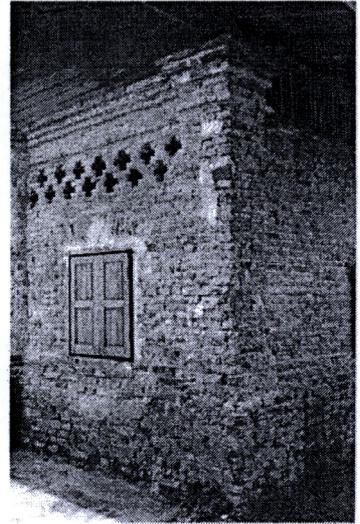
สภาพภายนอกอาคารที่ได้รับการบูรณะแล้ว Exterior, restored

ภาพแสดงอาคารภายนอก Exterior, restored

กระเบื้องลอนเล็กสีแดงได้ถูกนำมาใช้ เป็นวัสดุไม่เหมาะสม Inappropriate red-colored roofing material

สภาพความชื้นและผุพังของผนังก่ออิฐ ฉาบปูนเดิมบริเวณมุมอาคาร Humidity and deteriorating plaster walls

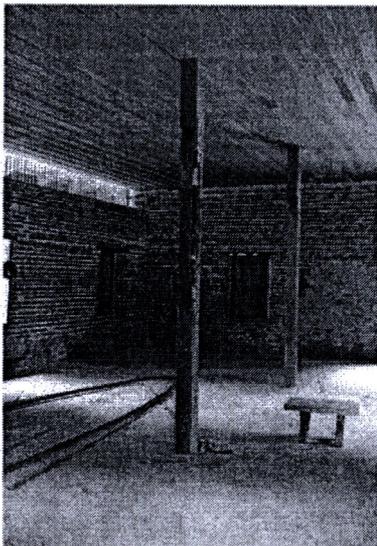

สภาพความชื้นบริเวณเชิงผนังภายนอกอาคาร Humidity around lower walls

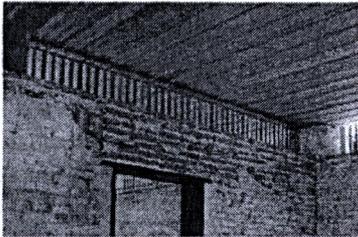

หน้าต่างไม้ที่นำมาติดตั้งใหม่ ของหน้าต่างเดิมที่ส่วนบนมีความโค้ง New wooden windows replaced former half circular windows

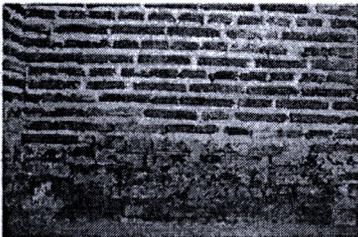
สภาพภายในอาคารที่ได้รับการบูรณะแล้ว Interior, restored

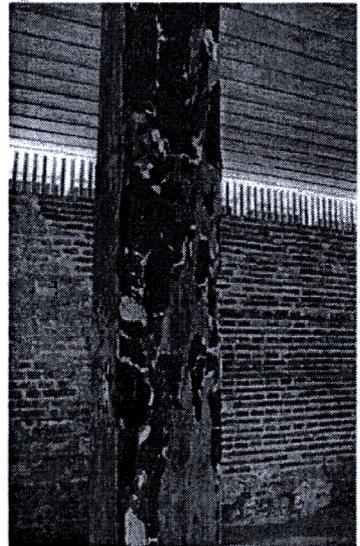
สภาพห้องโถงภายในอาคารที่ได้รับการบูรณะ Interior room restored

สภาพฝ้าเพดานไม้ใหม่ที่ได้รับการบูรณะ New wooden ceiling

สภาพความชื้นที่ยังพบบริเวณฐานของผนังเดิม Humidity found at lower base of walls

พบปลวกในเสาโครงสร้างภายในอาคาร Termite found on supporting column inside building

ภาพที่ 4.9 อาคารกองรักษาการณ์ของทหารฝรั่งเศส ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: <http://www.taksinacamp.org>, 2554.

1.2 สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 1

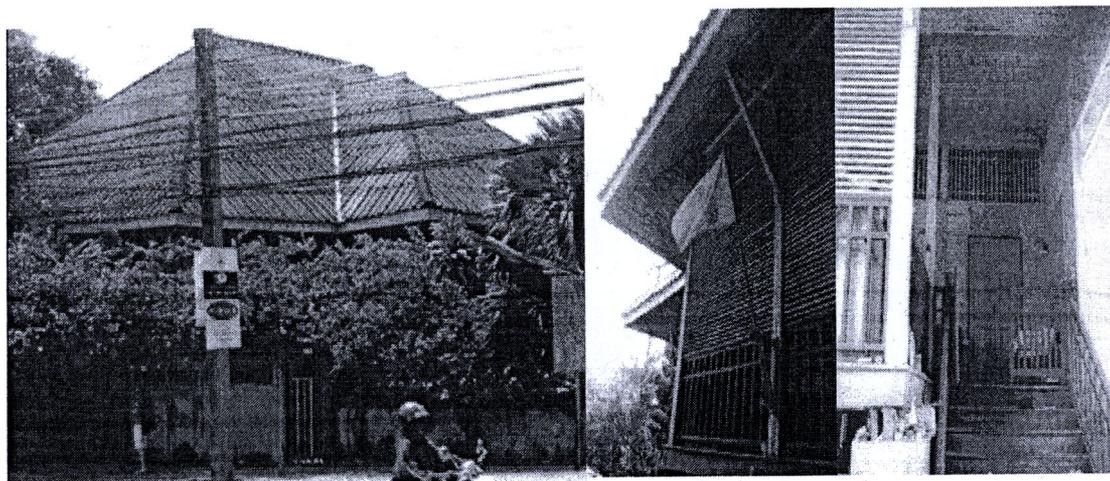
ภาพที่ 4.10 สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 1

สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 1 ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรีด้าน อำเภोजันทนิมิต (อยู่บริเวณเดียวกับร้านอาหารชื่อ “ร้าน พ.ศ.2462” ในปัจจุบัน) ได้ถูกรื้อถอนเพื่อนำวัสดุไปสร้างเป็น “สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 2” ซึ่งตั้งอยู่ติดกับที่ทำการไปรษณีย์จันทธานีในปัจจุบัน

หลังจากฝรั่งเศสได้ถอนทหารออกจากจันทบุรีแล้วไม่กี่เดือน ทางรัฐบาลฝรั่งเศสก็ขอตั้งกงสุลฝรั่งเศสขึ้นในเมืองจันทบุรี มีมองซิเออร์ โมริศปายาท ออกมาประจำอยู่เป็นคนแรก ในขั้นต้นที่มองซิเออร์ โมริศปายาทออกมาประจำอยู่เมืองจันทบุรีนั้น ยังไม่มีสถานที่ให้พักอาศัย รัฐบาลไทยจึงยอมให้เขาพักอยู่ในค่ายทหารฝรั่งเศสก่อน ภายหลังรัฐบาลของเราได้รับซื้อเรือหลังหนึ่ง ซึ่งอยู่คนละฟากแม่น้ำจันทบุรีตรงข้ามวัดใหม่เดี๋ยวนี ซึ่งแต่ก่อนเป็นสถานกงสุลอังกฤษ ภายหลังตกเป็นของมองตะยะมังชา (พม่าในบังคับอังกฤษ) นั้น ให้เป็นสถานกงสุลตั้งแต่นั้นมา (ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราด ที่ฝรั่งเศสยึดครอง ระหว่างปี พ.ศ.2436-2449, 2520: 152)

จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าว ขณะนี้ได้กลายเป็นป่าต้นไทรรกทึบ และพบซากปรักหักพังบางส่วน ซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นซากสิ่งก่อสร้างของสถานไวส์กงสุลหรือไม่ ซึ่งสถานที่นี้อยู่ติดริมแม่น้ำจันทบุรี ฝั่งตรงข้ามกับสวนสาธารณะ ร.5

1.3 สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 2

ภาพที่ 4.11 สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 2

สถานไวส์กงสุลแห่งที่ 2 หรือเป็นที่รู้จักในชื่อ “บ้านกงสุล” ตั้งอยู่บริเวณหัวมุมถนนระหว่างถนนสฤทธิเดช และถนนเบญจมาราชูทิศ อยู่ติดกับที่ทำการไปรษณีย์จันทธานี มีเนื้อที่ประมาณ 300 ตารางวา ลักษณะเป็นเรือนปั้นหยาสี่เหลี่ยมชั้นเดียว ทำด้วยไม้สักทั้งหลัง ตัวเรือนยกเสาสูงประมาณ 1 เมตร มุงหลังคาด้วยกระเบื้องว่าว บริเวณโดยรอบปลูกต้นไม้เขียวครึ้ม ซึ่งไม้ที่นำมาสร้างไวส์กงสุลแห่งที่ 2 นี้ เป็นไม้สักทั้งหลัง โดยนำมาจากการรื้อถอนสถานไวส์กงสุลแห่งที่ 1

จากการสำรวจพื้นที่ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันอยู่ในการดูแลของคนในตระกูลศรีบุญเรือง ซึ่งผู้ดูแลคนปัจจุบันคือ คุณติง กล่าวไว้ว่า เขาเป็นผู้ดูแลรุ่นที่ 3 ซึ่งย้ายมาอยู่ที่นี้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 แต่บรรพบุรุษของเขาในตระกูลศรีบุญเรืองนั้นได้เข้ามาอยู่ในไวส์กงสุลแห่งนี้ หลังจากที่กองทหารฝรั่งเศสย้ายออกไปจากจันทบุรีได้ประมาณ 2 ปี (ในขณะนั้นประมาณ พ.ศ.2449) โดยในสมัยที่ทหารฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีเป็นเวลา 11 ปี ตระกูลศรีบุญเรืองเป็นคนในบังคับของทหารฝรั่งเศสมาก่อน จึงได้สิทธิ์ในการเข้าพักอาศัยในไวส์กงสุล ต่อมาใน พ.ศ.2495-2523 เปิดเป็น ร.ร.สุนทรวิทยา โดยปลูกสร้างเรือนอีกหลังหนึ่งเป็นอาคารเรียนภายในบริเวณสถานไวส์กงสุลนี้ แต่ปัจจุบันใช้เป็นที่พักอาศัยของคนผู้ดูแลรุ่นที่ 3 ในตระกูลศรีบุญเรือง

1.4 บ้านพระยาวิสูตรโกษา (พัก สาณะเสน) หรือ ทับสาณะเสน

ภาพที่ 4.12 บ้านพระยาวิสูตรโกษา (พัก สาณะเสน) หรือ ทับสาณะเสน

“ทับสาณะเสน” เป็นชื่อที่พระยาวิสูตรโกษา หรือ พัก สาณะเสน ผู้เป็นเจ้าของบ้านใช้เรียกบ้านหลังนี้ โดยท่านเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในสมัยที่เกิดกรณีพิพาท ร.ศ. 112 ท่านเป็นบุคคลหนึ่งในคณะเจรจาของไทย เพื่อให้ฝรั่งเศสยอมคืนดินแดนจันทบุรีที่ได้ยึดไว้เป็นเมืองประกันให้เป็นอิสระจากการยึดครองของกองทหารฝรั่งเศส ซึ่งแม้บ้านหลังนี้จะปลุกสร้างหลังจากที่ท่านเกษียณอายุราชการมาแล้ว แต่ก็ยังเป็นสถานที่ที่ระลึกถึงพระยาวิสูตรโกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ร.ศ.112 นอกจากนี้พื้นที่ดินแห่งนี้ในสมัย ร.ศ.112 ยังเคยเป็นส่วนหนึ่งในอาณาเขตของสถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 1 ในจังหวัดจันทบุรีอีกด้วย

ทับสาณะเสน ตั้งอยู่ตรงข้ามบริเวณด้านหลังห้างสรรพสินค้าโรบินสัน สาขาจันทบุรีในปัจจุบัน จากหลักฐานกรรมสิทธิ์ที่ดิน พบว่า พระยาวิสูตรโกษาซื้อที่ดินทั้งหมด 16 ไร่ รวม 4 แปลง ในปี พ.ศ. 2456-2459 ปัจจุบันที่ดินผืนนี้เป็นเขตของสำนักสงฆ์พระยาวิสูตรโกษา หมู่ที่ 7 ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง ลักษณะของทับสาณะเสนเป็นอาคาร ก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น สูงประมาณ 14 เมตร กว้าง 12.65 เมตร ยาว 16.65 เมตร ปูพื้นด้วยไม้ตะเคียน หลังคามุงกระเบื้องว่าว โครงสร้างหลังคาไม้ ทรงช่องหน้าต่างโค้ง ประตูโค้ง มองทะลุในแนวเดียวกันตลอด ลายฉลุช่องลมเหนือบานประตูและหน้าต่างมีรูปทรงเป็นลายเครือเถาที่ประดิษฐ์ตัวลายให้ผูกพันคล้องเกี่ยวกันอย่างสวยงาม เป็นชั้นเชิงแปลกตา รวมทั้งลายปูนปั้นของตัวอาคารด้วย

จากการสำรวจพื้นที่ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันทับสถานะเสนอยู่ในสภาพทรุดโทรม ไม่ได้รับการดูแลหรือบูรณะ ทำให้ส่วนที่เป็นหลังคาหายไปและตัวตึกมีสภาพชำรุดทรุดโทรมอย่างมาก มีตะไคร่เกาะรอบ ๆ ตัวตึก บานหน้าต่างหักพัง แสดงถึงการไม่ได้รับความดูแล

1.5 ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ภาพที่ 4.13 ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชุมชนริมน้ำจันทบูร ถือเป็นย่านประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี โดยมีจุดเริ่มต้นอยู่ที่เชิงสะพานวัดจันทนาราม ผ่านบ้านท่าหลวงยาวเป็นแนวตลอดไปจนถึงชุมชนตลาดล่าง บริเวณที่เรียกว่าท่าเรือจ้ง อาคารส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยและร้านค้าของชุมชนที่มีอายุเกือบร้อยปีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะเป็นตึกแถวโบราณมีลวดลายไม้จำหลักอ่อนช้อยงดงามอยู่ตามบานประตู หน้าต่าง และมุมของอาคาร ซึ่งจะพบรูปแบบเรือนขนมปังขิงปะปนอยู่ด้วย เพราะชาวจันทบุรีได้รับอิทธิพลจากการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 (วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี, 2544: 86)

จากการสำรวจพื้นที่ผู้วิจัยพบว่า ขณะนี้ชุมชนริมน้ำจันทบูรยังคงมีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ เช่น ลวดลายเก่าบนบ้านเรือนในสมัยโบราณยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ รวมทั้งร้านค้าที่มีชื่อเสียง เนื่องจากเป็นตลาดเก่าตั้งแต่สมัยโบราณทำให้พบร้านอาหาร หรือร้านขายขนมจำนวนมากที่มีชื่อ เช่น ร้านขนมไข่ป่าไต่ ร้านไอติมตรารจรวด ร้านจันทบุรีเบเกอรี่ เป็นต้น รวมทั้งตัวชุมชนยังอยู่ใกล้กับโบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัด

แม่พระปฏิสนธินิรมล) ซึ่งอยู่อีกฟากฝั่งของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งสามารถเดินข้ามสะพานเชื่อมจากชุมชนริมน้ำไปถึงตัวโบสถ์ได้ นอกจากนี้ชาวชุมชนริมน้ำยังมีความกลมเกลียว สามัคคีในการสนับสนุนเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนด้วย เช่น การร่วมกันอนุรักษ์บ้านเรือนเก่า ๆ หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้ยังคงอยู่ เป็นต้น

1.6 โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล)

ภาพที่ 4.14 โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล)

โบสถ์วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี หรือ วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล ตั้งอยู่ที่ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี เป็นโบสถ์คริสต์ที่ถือว่ามีสวยงามที่สุดในประเทศไทยอีกแห่งหนึ่ง เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิค และประดับตกแต่งด้วยกระจกสีและตลกาส โบสถ์หลังนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวญวน ผู้นำถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ใน จังหวัดจันทบุรีก่อนปี พ.ศ. 2254 ซึ่งอพยพหนีภัยจากการบีบคั้นการเลือกถือศาสนาในขณะนั้น (ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระกรุงศรีอยุธยา) บาทหลวงเอ็ด เป็นผู้ดูแลกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ซึ่งขณะนั้นมีเพียง 130 คน ในปี พ.ศ. 2255 บาทหลวงและสัตบุรุษได้ร่วมมือร่วมใจสร้างวัดน้อยหลังแรกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2273-2295 สมัยบาทหลวงกาเบรียลเป็นเจ้าของอาวาสได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากทางการได้จับชาวคาทอลิกไปอยู่ที่อยุธยา บางส่วนหลบหนีจากการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า วัดหลังที่ 1 จึงถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า

ปี พ.ศ.2295 สมัยของบาทหลวงเดอกัวนาเป็นเจ้าอาวาส ได้รวบรวมชาวคาทอลิกที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันที่เดิม และรวมตัวกันสร้างวัดหลังที่ 2 ขึ้นด้วยไม้กระดานเก่า ๆ ประกอบด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบตาล

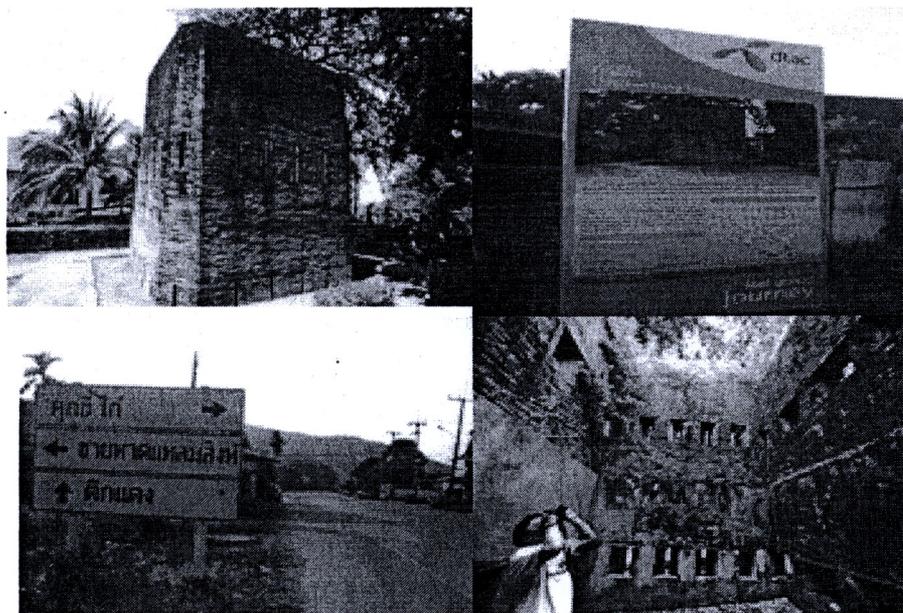
ปี พ.ศ.2377 บาทหลวงมัทเทียโดและบาทหลวงเคลม็งโซ่ ได้ช่วยกันสร้างวัดหลังที่ 3 ขึ้นที่ฝั่งซ้าย โดยย้ายข้างมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดปัจจุบันตั้งอยู่ วัดนี้เป็นเพียงวัดเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้กระดานเก่า ๆ และไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีสัตบุรุษประมาณ 1,000 คน

ปี พ.ศ.2381 บาทหลวงรังแพงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่ชุมชนคาทอลิกเติบโตขึ้นมา จึงได้เริ่มก่อสร้างวัดหลังที่ 4 ขึ้น โดยมีสัตบุรุษได้ร่วมแรงร่วมใจและร่วมบริจาคทรัพย์ วัดหลังนี้มีลักษณะถาวรมากขึ้น มีการใช้อิฐ หินและปูนในการก่อสร้าง ในขณะนั้นมีสัตบุรุษ 1,500 คน

ปี พ.ศ.2443 บาทหลวงเปรีกาล ชาวฝรั่งเศส เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างวัดหลังที่ 5 ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่เรียกว่าศิลปะแบบโกธิค มีความกว้าง 20 เมตร และยาว 60 เมตร มียอดแหลมของหอทั้งสองข้าง แต่เมื่อ พ.ศ.2483 ไทยเกิดมีกรณีพิพาทอินโดจีน จึงต้องเอายอดแหลมของหอทั้งสองออก ทำให้ความสวยงามด้านสถาปัตยกรรมลดน้อยลง แต่สิ่งที่ทำให้โบสถ์หลังนี้มีความงดงามอีกอย่างหนึ่ง คือ การประดับกระจกสี (แสดนกลาส) เป็นภาพนิกบุญทั้งหมด นับว่าเป็นสิ่งที่สวยงามล้ำค่าทั้งทางศิลปะแลโบราณวัตถุควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบไป (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี, 2544: 86)

จากการสำรวจพื้นที่ผู้วิจัยพบว่า โบสถ์วัดโรมันคาทอลิกยังคงมีความสมบูรณ์ด้านสถาปัตยกรรมอยู่มาก เนื่องจากได้รับการบำรุงรักษาอยู่ตลอด รวมทั้งยังคงใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวคริสต์ละแวกนั้นในวันสำคัญต่าง ๆ ด้วย โดยตัวโบสถ์เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ ซึ่งตั้งอยู่ในรั้วเดียวกัน ส่วนพื้นที่ใกล้วัดด้านหน้าเป็นตลาด และชุมชนชาวคริสต์ นอกจากนี้ยังมีลานโล่งกว้างสำหรับจอดรถยนต์ และมีร้านค้าใกล้ ๆ บริเวณโบสถ์ ซึ่งเป็นร้านก๋วยเตี๋ยวมี่ชื่อของจังหวัดจันทบุรีด้วย

1.7 คุกซีโก้

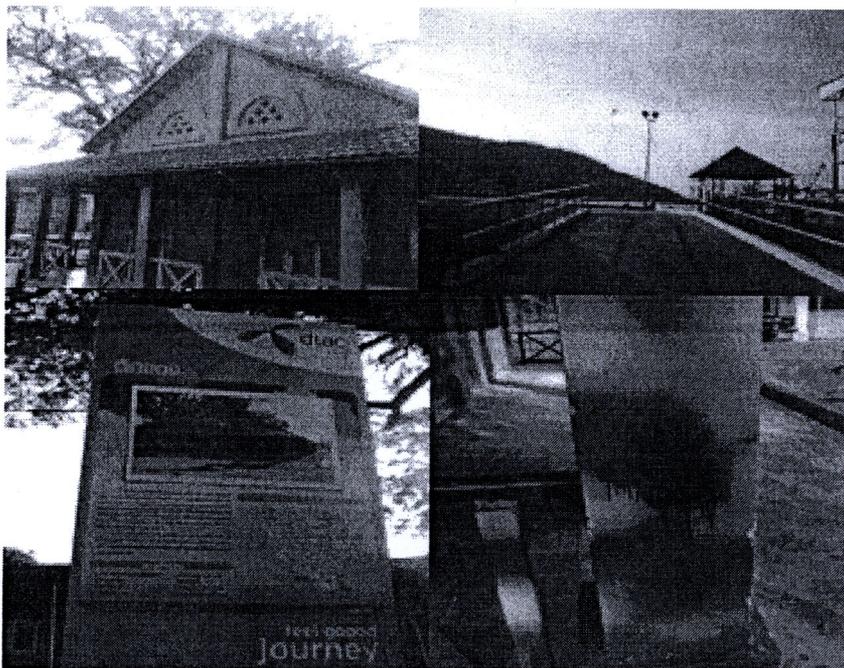

ภาพที่ 4.15 คุกซีโก้

คุกซีโก้ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดจันทบุรีประมาณ 30 กิโลเมตร ตั้งอยู่ใน อำเภอแหลมสิงห์ ตามเส้นทางถนนสาย 3149 สุขุมวิท ตั้งอยู่ห่างจากตึกแดงไม่มาก โดยคุกซีโก้ถูกสร้างขึ้นในสมัยที่ฝรั่งเศสยึดครองเมืองจันทบุรี เมื่อ พ.ศ.2436 (ร.ศ.112) คราวเดียวกับที่สร้างตึกแดง โดยใช้เป็นสถานที่กักขังนักโทษ ตัวคุกสร้างด้วยอิฐถือปูน กว้างยาวด้านละ 4 เมตร สูง 10 เมตร หลังคาเป็นรูปปรางมีประตูออก 1 ประตู มีช่องระบายลมทุกด้าน เล่ากันว่า เดิมฝรั่งเศสสร้างเป็นป้อม เรียกว่า “ป้อมฝรั่งเศส” เดิมมีน้ำล้อม 3 ด้าน ต่อมาฝรั่งเศสจับนักโทษขังไว้ในป้อม แล้วเลี้ยงไก่ไว้ข้างบนให้ไก่ถ่ายมูลใส่หัวนักโทษ จึงเรียกกันว่า “คุกซีโก้” เคยถูกนำทะเลสาบมาถมหนึ่ง ทางราชการได้ซ่อมให้เหมือนเดิมแล้วถมดินทั้งหมด 3 ด้าน การกักขังนี้ ถ้ามีความผิดมากก็ขังชั้นสูง ถ้ามีความผิดน้อยก็ขังชั้นล่าง ได้มีการบูรณะคุกซีโก้ใหม่เมื่อปี 2515 และปัจจุบันไม่มีหลังคา (โบราณวัตถุสถานภาคตะวันออก 7 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และระยอง, ม.ป.ป.)

จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า มีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่มาถ่ายรูป แต่สถานที่บริเวณโดยรอบไม่มีกิจกรรมใด ๆ ส่วนตัวคุกยังคงมีเอกลักษณ์ดึงดูดใจ แต่ภายในตัวคุกเป็นพื้นดิน ด้านบนไม่มีหลังคา เริ่มมีเถาไม้เลื้อยรอบ ๆ ช่องลมด้านบน คล้ายไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคุกซีโก้นี้อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร

1.8 ตึกแดง

ภาพที่ 4.16 ตึกแดง

ตึกแดง เป็นอาคารที่ถูกสร้างขึ้นโดยพวกทหารฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.2436 (ร.ศ.112) คราวที่ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีในเหตุการณ์ ร.ศ.112 โดยพื้นที่ที่สร้างตึกแดงนั้นเคยเป็นที่ตั้งของป้อมปัจจามิตร (สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3) มาก่อน ต่อมาทหารฝรั่งเศสได้รื้อถอนป้อมทิ้ง แล้วใช้อิฐและวัสดุอุปกรณ์ของป้อมที่รื้อถอนมาสร้างตึกแดงแทนเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการ และที่พักสำหรับทหารฝรั่งเศส ที่ประจำการอยู่บริเวณปากน้ำแหลมสิงห์

ตึกแดงมีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว ก่ออิฐถือปูนกว้าง 7 เมตร ยาว 32 เมตร ตัวอาคารทาสีแดง จึงเรียกว่า “ตึกแดง” พร้อมกับมีระเบียงทั้ง 2 ด้านของตัวตึก ภายในแบ่งเป็น 5 ห้อง มีประตูกลางเชื่อมถึงกันหมดทุกห้อง ห้องด้านหน้าเป็นห้องบัญชาการ มีเนื้อที่ทั้งหมด 1 ไร่ 1 งาน 11.87 ตารางวา และได้รับการบูรณะครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2527 นอกจากนี้ยังได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในปี พ.ศ.2528 ด้วย ซึ่งต่อมาถูกใช้เป็นอาคารห้องสมุดและศูนย์การเรียนนอกโรงเรียน อำเภอแหลมสิงห์

จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า ไม่ได้มีการใช้อาคารนี้ทำกิจกรรมใด ๆ และไม่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมภายในอาคาร รวมทั้งตัวอาคารไม่ได้รับการดูแล มีสภาพชำรุดทรุดโทรม โดยระเบียงบางส่วนนั้นหักพัง และใบไม้ร่วงหล่นเต็มพื้นที่ คล้ายกับไม่ได้รับการทำความสะอาดมานาน อีกทั้งมีสีเขียนบริเวณฝาผนังด้านนอกตัวตึกด้วย เหมือนไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.9 เจดีย์อิสรภาพ

ภาพที่ 4.17 เจดีย์อิสรภาพ

เจดีย์อิสรภาพ (บริเวณเดียวกับป้อมไพร่พินาศ) ใกล้ ๆ กับป้อมมี “พระเจดีย์” องค์หนึ่งซึ่งชาวจันทบุรีได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2447 ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระยาตรีเทพ จัดงานฉลองเมืองจันทบุรีเพื่อเป็นที่ระลึกถึงการถอนตัวของกองทหารฝรั่งเศสที่แหลมสิงห์ ต่อมากรมยุทธศาสตร์ได้ทำการซ่อมแซมจนมีสภาพดังเช่นปัจจุบัน (โบราณวัตถุสถานภาคตะวันออก 7 จังหวัด, ม.ป.ป.: 14; โบราณสถานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด, ม.ป.ป.: 23)

สำหรับป้อมไพร่พินาศนั้น ตั้งอยู่บนภูเขาแหลมสิงห์ ลักษณะเป็นตึกดินก่ออิฐถือปูน กว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร หนา 60 เซนติเมตร มีหลังคาสังกะสีชั้นเดียวใช้เป็นที่พักพลประจำป้อม สร้างในปี พ.ศ.2374 ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โดยพระยาอภัยพิพิธ (กระต่าย) เจ้าเมืองจันทบุรีในขณะนั้น เป็นแม่กองก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2377 เพื่อเตรียมรับศึกญวนที่จะยกมาทางทะเล ซึ่งแต่เดิมไม่มีชื่อ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี และพระราชทานนามป้อมนี้ว่า “ป้อมไพร่พินาศ” คู่กับ “ป้อมพิฆาตปัจจามิตร” หรือ “ป้อมพิฆาตข้าศึก” ซึ่งป้อมพิฆาตปัจจามิตรได้ถูกทหารฝรั่งเศสรื้อไป เมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี เพื่อสร้างเป็นที่พักของ

ทหารฝรั่งเศส ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ตึกแดง”(ประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดจันทบุรี, 2523: 37) นอกจากนี้ ด้านหลังป้อมไพร่พินาศยังมีคลังกระสุนดินดำ ก่ออิฐถือปูน กว้าง 1 เมตร ยาว 2.8 เมตร

2. สืบสวนสถานที่แหล่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญในเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรี

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรีแล้ว ทำให้พบแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมด 9 แห่งในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ค่ายตากสิน สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 1 สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 2 บ้านพระยาวิสูตรโกษา (พัก สาณะเสน) หรือทัບสาณะเสน ชุมชมรมน้ำจันทบูร โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) คุกขี้ไก่ ตึกแดง และเจดีย์อิสรภาพที่บริเวณป้อมไพร่พินาศ

จากนั้น ผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพจริงของแหล่งประวัติศาสตร์ ทั้ง 9 แห่ง และได้ให้นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย อาจารย์ประสิทธิ์ ธนพัฒนานกุล นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี อาจารย์อ่องอาจ บุญการี ประธานชมรมนักประวัติศาสตร์จังหวัดจันทบุรี และอาจารย์มนตรี พงษ์เจริญนักประวัติศาสตร์จังหวัดจันทบุรี เป็นผู้ประเมินศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ทั้ง 9 แห่งดังกล่าวว่าศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์แห่งใดมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ต่อไปได้

การประเมินศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ทั้ง 9 แห่งนั้น นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 3 ท่าน แต่ละท่านจะเป็นผู้ประเมินแหล่งประวัติศาสตร์แต่ละแห่งจนครบทั้ง 9 แห่งทุกท่าน หมายถึง แหล่งประวัติศาสตร์ 1 แห่ง จะมีนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประเมิน 3 ท่าน ท่านละ 1 ชุดการประเมิน รวมเป็น 3 ชุดการประเมิน ซึ่งในที่นี้จะประเมินโดยใช้แบบประเมินชื่อ “แบบประเมินศักยภาพแหล่งประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ร.ศ.112” ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาและให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้ว

โดยผลจากการศึกษาการประเมินศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ ปรากฏดังนี้

2.1 ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี

จากตารางที่ 4.1 สามารถสรุปได้ว่า “ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี” มีความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนร้อยละ 68.82 เนื่องจากสามารถใช้ยานพาหนะเข้าถึงได้หลากหลายประเภท รวมทั้งชนิดของถนนเป็นถนนคอนกรีต มีป้ายบอกทางและสามารถเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ได้ในทุกฤดูกาลด้วย ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีคะแนนร้อยละ 72.08 และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ปรากฏว่าแหล่งประวัติศาสตร์ยังคงมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก คือมีคะแนนร้อยละ 77.78 สำหรับด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมาก มีคะแนนร้อยละ 70 ส่วนด้านการพัฒนาและจัดการองค์กรภายนอก มีคะแนนร้อยละ 66.67 ถือว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 4.1 ผลการประเมินศักยภาพของ “ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี”

องค์ประกอบ ที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	11.7	68.82	มาก
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	17.3	72.08	มาก
3.สภาพแวดล้อม	18	14	77.78	มาก
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	9	6.3	70	มาก
5.การพัฒนาและการจัดการองค์กรภายนอก	9	6	66.67	มาก
สรุปผล	77	55.3	72	มาก

2.2 ชุมชนริมน้ำจันทบูร

จากตารางที่ 4.2 สามารถสรุปได้ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนร้อยละ 84.12 เนื่องจากมีภูมิทัศน์ด้านหนึ่งติดริมแม่น้ำจันทบุรี ทำให้สามารถใช้ยานพาหนะเข้าถึงได้หลากหลายประเภท ทั้งทางบกและทางน้ำ อีกทั้งถนนคอนกรีตก็ทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ได้สะดวกมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีป้ายบอกทางที่สังเกตเห็นได้ง่ายและเป็นที่สะดุดตาของนักท่องเที่ยว สำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีคะแนนร้อยละ 87.50 และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ปรากฏว่าสภาพแวดล้อมของแหล่งประวัติศาสตร์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก คือมีคะแนนร้อยละ 72.20 ส่วนด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 100 เนื่องจากคนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนด้านการพัฒนาและการจัดการองค์กรภายนอก เช่น การให้ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน หรือความร่วมมือขององค์กรในการจัดการการท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 88.89 ซึ่งชุมชนได้รับความร่วมมือจากหลากหลายองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4.2 ผลการประเมินศักยภาพของ “ชุมชนริมน้ำจันทบูร”

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	ชุมชนริมน้ำจันทบูร			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	14.3	84.12	มากที่สุด
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	21	87.50	มากที่สุด
3.สภาพแวดล้อม	18	13	72.20	มาก
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	9	9	100	มากที่สุด
5.การพัฒนาและการจัดการองค์กรภายนอก	9	8	88.89	มากที่สุด
สรุปผล	77	65.3	84.81	มากที่สุด

2.3 วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล

จากตารางที่ 4.3 สามารถสรุปได้ว่า “โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก” (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนร้อยละ 80.42 เนื่องจากสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ได้หลายเส้นทางและสามารถใช้ยานพาหนะเข้าถึงได้หลากหลายประเภททั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งทางเข้าด้านหนึ่งเป็นถนนคอนกรีต ส่วนอีกด้านหนึ่งอยู่ติดริมแม่น้ำจันทบุรีสามารถสัญจรโดยใช้เรือได้นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ชุมชนริมน้ำจันทบูรซึ่งอยู่ไม่ไกลสามารถเดินเท้าได้ถึง และมีป้ายบอกทางสำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีศักยภาพอยู่ในระดับมากมีคะแนนร้อยละ 79.16 ได้แก่ สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย เป็นต้น และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ปรากฏว่าสภาพแวดล้อมของแหล่งประวัติศาสตร์มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุดคือมีคะแนนร้อยละ 83.30 ส่วนด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 100 เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคริสตศาสนิกชน ทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการอนุรักษ์ประเพณีของชาวคริสต์และแหล่งประวัติศาสตร์ให้คงสภาพที่ดี ส่วนด้านการพัฒนาและการจัดการองค์กรภายนอก เช่น การให้ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน หรือความร่วมมือขององค์กรในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนได้รับความร่วมมือจากหลากหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นโดยมีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 100

ตารางที่ 4.3 ผลการประเมินศักยภาพของ “โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก” (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล)

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล)			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	13.67	80.42	มากที่สุด
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	19	79.16	มาก
3.สภาพแวดล้อม	18	15	83.30	มากที่สุด
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	9	9	100	มากที่สุด
5.การพัฒนาและการจัดการองค์รภายนอก	9	9	100	มากที่สุด
สรุปผล	77	65.67	85.29	มากที่สุด

2.4 คุกซีโก

จากตารางที่ 4.4 สามารถสรุปได้ว่า “คุกซีโก” อำเภอแหลมสิงห์ มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนร้อยละ 80.41 เนื่องจากเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สามารถเข้าถึงได้ในทุกฤดูกาล และยังมีเส้นทางเชื่อมโยงกับ “ตึกแดง” ซึ่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่ใกล้เคียงกัน โดยอยู่ห่างจากกันประมาณ 500 เมตร ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีคะแนนร้อยละ 62.50 และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ปรากฏว่า แหล่งประวัติศาสตร์ยังคงมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก คือมีคะแนนร้อยละ 79.61 สำหรับด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 85.22 ส่วนด้านการพัฒนาและการจัดการองค์รภายนอก มีคะแนนร้อยละ 88.89 ถือว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินศักยภาพของ “คุกซีโก” อำเภอแหลมสิงห์

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	คุกซีโก อำเภอแหลมสิงห์			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	13.67	80.41	มากที่สุด
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	15	62.50	ปานกลาง
3.สภาพแวดล้อม	18	14.33	79.61	มาก
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	9	7.67	85.22	มากที่สุด
5.การพัฒนาและการจัดการองค์รภายนอก	9	8	88.89	มากที่สุด
สรุปผล	77	58.67	76.19	มาก

2.5 ตึกแดง

จากตารางที่ 4.5 สามารถสรุปได้ว่า “ตึกแดง” อำเภอแหลมสิงห์ มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนร้อยละ 84.29 เนื่องจากตั้งอยู่ติดทะเล สามารถเดินทางมายังแหล่งประวัติศาสตร์ได้ทั้งทางรถยนต์และทางเรือ รวมทั้งสามารถเข้าถึงได้ในทุกฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเชื่อมโยงกับ “คุกขี้ไก่” ซึ่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่ใกล้เคียงกัน อยู่ห่างจากกันประมาณ 500 เมตร ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก เช่น สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีคะแนนร้อยละ 77.79 และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ซึ่งแหล่งประวัติศาสตร์ก็มีศักยภาพอยู่ในระดับมากเช่นกัน คือมีคะแนนร้อยละ 72.20 สำหรับด้านการต้อนรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนร้อยละ 81.11 ส่วนด้านการพัฒนาและการจัดการองค์รภายนอก มีคะแนนร้อยละ 81.11 ถือว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ตารางที่ 4.5 ผลการประเมินศักยภาพของ “ตึกแดง” อำเภอแหลมสิงห์

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	ตึกแดง อำเภอแหลมสิงห์			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	14.33	84.29	มากที่สุด
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	18.67	77.79	มาก
3.สภาพแวดล้อม	18	13	72.20	มาก
4.การต้อนรับของคนในท้องถิ่น	9	7.3	81.11	มากที่สุด
5.การพัฒนาและการจัดการองค์รภายนอก	9	7.3	81.11	มากที่สุด
สรุปผล	77	60.6	78.70	มาก

2.6 เจดีย์ประกาศอิสรภาพ

จากตารางที่ 4.6 สามารถสรุปได้ว่า “เจดีย์ประกาศอิสรภาพ” อำเภอแหลมสิงห์ มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนร้อยละ 80.41 เนื่องจากสามารถเข้าถึงแหล่งประวัติศาสตร์ได้ในทุกฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเชื่อมโยงกับ “คุกขี้ไก่” และ “ตึกแดง” ด้วย โดยอยู่ไม่ไกลจาก 2 แหล่งประวัติศาสตร์มากนัก ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก เช่น สถานที่จอดรถสาธารณะ ห้องสุขา การดูแลรักษาความปลอดภัย มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีคะแนนร้อยละ 58.3 และด้านสภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ ซึ่งแหล่งประวัติศาสตร์ก็มีศักยภาพอยู่ในระดับมากเช่นกัน คือมีคะแนนร้อยละ 74.05 สำหรับด้านการต้อนรับของคนในท้องถิ่น เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน พบว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับมาก มีคะแนนร้อยละ 70.33

ส่วนด้านการพัฒนาและจัดการองค์กรภายนอก มีคะแนนร้อยละ 55.56 ถือว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.6 ผลการประเมินศักยภาพของ “เจดีย์ประกาศอิสรภาพ” อำเภอแหลมสิงห์

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ	เจดีย์ประกาศอิสรภาพ อำเภอแหลมสิงห์			
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	17	13.67	80.41	มากที่สุด
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	24	14	58.3	ปานกลาง
3.สภาพแวดล้อม	18	13.33	74.05	มาก
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	9	6.33	70.33	มาก
5.การพัฒนาและการจัดการองค์กรภายนอก	9	5	55.56	ปานกลาง
สรุปผล	77	52.33	67.69	มาก

ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจแหล่งประวัติศาสตร์และสอบถามข้อมูลจากนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์ ปรากฏว่า มีแหล่งประวัติศาสตร์จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 1 สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 2 และบ้านพระยาวิสูตรโกษา (พิภ สานะเสน) หรือทับसानะ พบว่า สถานที่ดังกล่าวอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถทำการประเมินศักยภาพได้ เนื่องจากเหตุผลประการต่าง ๆ ดังนี้

สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 1 ไม่มีสภาพสิ่งปลูกสร้างหลงเหลืออยู่แล้ว เนื่องจากถูกรื้อถอนอาคารไปสร้างเป็นสถานไวส์กงสุลแห่งที่ 2 ทำให้ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ รวมทั้งในปัจจุบันที่ดินบริเวณดังกล่าวไม่ใช่ที่ดินของรัฐ แต่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เนื่องจากป่าต้นไทรที่ขึ้นอยู่ในบริเวณที่เคยเป็นที่ตั้งไวส์กงสุลแห่งที่ 1 มีลักษณะพื้นที่เป็นป่าต้นไทรขนาดใหญ่ มีความสวยงามตามธรรมชาติ รวมทั้งอยู่ติดริมแม่น้ำจันทบุรีด้วย

สถานไวส์กงสุลฝรั่งเศสแห่งที่ 2 แม้ว่าจะมีสภาพอาคารที่ค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ขณะนี้สถานที่ดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของเอกชน และกำลังอยู่ระหว่างการฟ้องร้องกับรัฐ จึงไม่สะดวกที่จะให้เข้าทำการศึกษา

บ้านพระยาวิสูตรโกษา (พิภ สานะเสน) หรือ ทับसानะ ปัจจุบันตั้งเป็นสำนักสงฆ์พระยาวิสูตรโกษา เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ไม่ใช่ของรัฐ และไม่สะดวกให้เข้าทำการศึกษา

3. จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เหตุการณ์ ร.ศ.112 ในจังหวัดจันทบุรี

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ One Day Trip

จากผลการศึกษาถึงศักยภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้จัดทำรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวของประวัติศาสตร์เหตุการณ์ ร.ศ.112 ในอำเภอเมืองและอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ดังนี้ เริ่มต้นจาก “ค่ายตากสิน” “โบสถ์คาทอลิก” “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” “คุกขี้ไก่” “ตึกแดง” และ “เจดีย์ประกาศอิสรภาพ” ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับบรรยากาศและทัศนียภาพพร้อมกับได้รับความรู้ สถาปัตยกรรมในอดีตของฝรั่งเศสทั้งอาคารการทหาร และชมความงดงามของศิลปะแบบโกธิค โบสถ์ที่ใหญ่โตและสวยงามที่สุดในประเทศไทย พร้อมทั้งแวะรับประทานอาหารกลางวันซึ่งมีให้เลือกหลากหลายชนิด ตามแบบสูตรต้นตำรับดั้งเดิมของชาวเมืองจันทร์ หลังจากนั้นจะได้สัมผัสกับบรรยากาศชายทะเลที่อำเภอแหลมสิงห์ โดยได้ชมอาคารที่ร่วมสมัยที่ใช้ในการทหาร และจบด้วยการชมเจดีย์ประกาศอิสรภาพ ซึ่งยังความภาคภูมิใจและร่วมรำลึกถึงเสรีภาพที่ได้รับมา ก่อนที่จะได้รับประทานอาหารทะเลสด ๆ และแวะซื้อของฝากของจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 08.00 น. เริ่มต้นจาก “ค่ายตากสิน” เดินชมอาคารกองบัญชาการและตึกเก่า พร้อมคลังเก็บอาวุธสมัยร.ศ.112 (อยู่ห่างจากสถานีขนส่งเป็นระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร)
- 10.00 น. ชมความงดงามของศิลปะแบบโกธิค และกระจกสีแสดนกลาส ณ “โบสถ์คาทอลิก” ซึ่งถือว่าเป็นโบสถ์ที่ใหญ่โตและสวยงามที่สุดในประเทศไทย (สำหรับเส้นทางเดินเท้าอยู่ห่างจากชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นระยะทางประมาณ 100 เมตร ส่วนเส้นทางเดินรถจะอยู่ห่างประมาณ 850 เมตร)
- 11.00 น. เดินทางต่อไปยัง “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” (อยู่ห่างจากค่ายตากสินเป็นระยะทางประมาณ 700 เมตร) เดินชมความงามของสถาปัตยกรรมอาคารบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และวิถีชีวิตของชาวชุมชนริมน้ำ พร้อมทั้งแวะรับประทานอาหารกลางวันซึ่งมีให้เลือกหลากหลายชนิด ตามแบบสูตรต้นตำรับดั้งเดิมของชาวเมืองจันทร์
- 13.30 น. เดินทางไปยัง “คุกขี้ไก่” ซึ่งในอดีตฝรั่งเศสเคยใช้เป็นสถานที่คุมขังนักโทษ
- 14.30 น. เข้าชม “ตึกแดง” ซึ่งเคยใช้เป็นกองบัญชาการรบของฝรั่งเศสในอดีต (อยู่ห่างจากคุกขี้ไก่เป็นระยะทางประมาณ 100 เมตร)

- 15.30 น. เดินทางไปชม “เจดีย์ประกาศอิสรภาพ” ซึ่งเป็นอนุสรณ์ที่ทำไว้เมื่อครั้งฝรั่งเศสเคลื่อนย้ายกองกำลังออกจากจันทบุรี (อยู่ห่างจากคุกกี้ไก่อีประมาณ 1.5 กิโลเมตร)
- 16.30 น. แวะรับประทานอาหารเย็น บริเวณริมชายหาดแหลมสิงห์ (อยู่ห่างจากเจดีย์ประกาศอิสรภาพเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร)
- 18.00 น. แวะซื้อของฝาก และเดินทางกลับ